

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) [סוטה דף יג:]; (ב) סנהדרין דף יט:; (ג) שם בסנהדרין; (ד) [סנהדרין ג: ע"ש ועיי' מוס' זרכות כו: ד"ה ואין שיטה]; (ה) [לקמן טו:]; (ו) פסחים מג: ע"ש מ"ק ט: ע"ש שבת פ: ע"ש מנחות פו: ע"ש, (ז) [לעיל ו:]; (ח) עיי' יומא כט:; (ט) [מנחות פה:]; ועיין חשק שלמה בילקור"מ.

הגהות הב"ח

(א) גמ' וישא את בתיה בת פרעה: (ב) רש"י ד"ה כצפה אחת זו בת שצט: (ג) ד"ה מעדן מזהיב ומצהיל הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (שירד ד"ה פ"ישראל מן בימיו). תל"מ ונ"צ שהריד מורה ל"שרל:

גליון הש"ס

גמ' ואשתו היהודיה. עיי' מ"ד ריש ויקרא: שם על שם הצדיקים. עיי' זרכות דף כו ע"צ מוד"ה ואין שיטה: רש"י ד"ה אפתהר ירה. כי ירח מרגמו סהרל (בראשית לו ט):

ליקוטי רש"י

איתי. יט. יהודאין. משנע יסודה [דניאל ג. יב ועי' בתוס' ובמהרש"א ח"א]. ואשתו היהודיה. ככלנ בן יפונה משמע קרא יהדות על שם כפרה צעודה וזה ונתגיירה שכל הכופר צעודה וזה נקרא יהודי דכמיז (דניאל ג) אימי גוברין יהודאין וגו'. ירד אבי גדור. כולן שמוען של משה הן. אשר לקח מרד. כלנ שמרד צעלת מרגלים [סנהדרין יט:]. והוא צופר. העמיד הקדוש ברוך הוא עלנו זכות ההדסים שנמלולה [שם צג:]. ל"בית. ל"אש [אסתר ב. ז]. קד"י דחזירי. חזירימ יבשים שקורין בקני"ש [חולין יז:]. המלצר. הסודר את המנות ואת הקערות שקורין מאסטר"י"צ א"לה [דניאל א. יא]. נושא את פת בגם. נוטלו לעמנו [שם, טז]. פת בגם. הוא שם מאלל המלך כלשון כסדיש ויש פותרים פת שג נלס ואין נראה קן שצרי כמיז ויהי המללך נושא את פת צגס ונותן ללס זרעונים ואין זרעונים חליפי ללס אלל חליפי תציל [שם, ה]. וגותן ד"הם זרעונים. מין קטניות תחת פת צג [שם, יב]. סבבת. לא איתפרש [פסחים מג:]. שקורין כלשמ"ל [מנחות פה:]. ש"א הביא ש"יש. שלל צישלו שלט. אנפיקינון. היינו

ל"לא קטליה דוד ל"שמעי. שהיה חייב מיתה: ל"אידך גיסא. לנעקה ולא לשנח איש יהודי ואיש ימיני גרמו לי הנער הזה: איתי גוברין יהודאין בו. וסיפיה דקרא לאלהך לא פלחין: כל דברין אחד הן. כנגד הספר היה אומר כל דברין דצרי הימים אחת הן הרצה שמות אתה מוכיר פלוני ופלוני וכולן אדם אחד הן: ואנו יודעין לדורשן. ואע"פ סתממת אותן אנו נותנין את לצנו עד שאנו יודעין לדורשן. משום דאמרין לעיל כל הכופר צע"י נקרא יהודי נקט לה הכל: ואשתו היהודיה וגו'. והלא צמיה שמה דהא כמיז צסופיה ואלה צני צמיה: ל"רחוין. לטעול (לשון י) גירות:

והל"א כלב שמו. שצכלנ משמע קרא: הכי גרסינן וישא בתיה שמרדה בגילויי בית אביה. ולכך נשמנה שמה י צליקוחין הללו: שג"ה מעצמו. מדלל כמיז אשר היה מן הגולה אשר הגלתה וכמיז אשר הגלה עם הגולה משמע שלא היה כשאר ישראל שגלו על כרחן והוא גלה מעצמו עד שאמר שעשה ירמיה שגלה מעצמו עד שאמר לו הקצ"ה למזור: בין ההדסים אשר במצודה. צין הצדיקים שגלו לצכל וצשכינה משמע קרא: אפתהר. ירח יפה כלצנה: ירקרוקת היתה.

כהדסה זו: אלל חוט של חסד משוך עליה. מלת הקצ"ה לכך נראית יפה לאומות ולאחשורוש: ובמות אביה ואמה תו ל"י. מאחר דכמיז כי אין לה אז ואם אלל ללמדנו שאפי' יום אחד לא היה לה אז ואם: בשעה שנתעברה אמה מת אביה. נמלל שלא היה לה אז משעה שנראה להקרות אז: ובשילדתה אמה מתה. ולא נראית לקרות אס: ול"רש אין ב". צלוריה משמע קרא: כבשה אחת. (ג) בת שצט: שהיתה מונה בהן ימי שבת. שהיתה משרתת לה אחת צלאחד צצצת ואחת צצני צצצת ואחת צשליצי צצצת וכן כולן וכשהגיע יום שפחה של צצת יודעת שהיום צצת: בת"י צחזירי. צקוני"ש צמינית י וממוך אונסה לא נענשה: וכן הוא אומר. שהזרעונים טוצים לצדיקים להצדילן ממאלל טמא: ויהי המלצר נושא את פת בגם ויין משתיהם וגו'. וכמיז צההוא ענינל ולמקלט ימים עשרה נראה מרליהם טוצ וצרי"ל צצר וגו': אנפקינון שמן זית ש"א הביא ש"יש. גצי מנחות תנן י אין מצלין אנפקינון ואם הציא פסול ועלה קאי ר' יהודה ואמר מהו אנפקינון: מעדן. (ג) מזהיב: מוגותו ש"ל אותו רשע. גותו הוא זה שהוא צועל נשים ומשלחן: שהגוף נהנה מן הגוף. מפני הלינה והעיד לך הכמוצ שהיו מתכווין מן השמים לחצנה על צעלה: ביקש ל"עצום בו. לכך נאמר מכל הנשים ומכל הצתולות: עבד משתיה בו. חזר לכמה ענינים לפייסה שתגלה לו מולדתה ולא הועיל וסמך לה להאי קרא וצהקצן צתולות שנית וגו' אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה וגו' עד משמיא סעודה לצבודה מה שלא עשה צשאר נשים: ד"י ברנא. אחר צצצל אסתר אני מניח ללס מכסי גולגולתכס היינו והנחה למדינות עשה: שדר פרידשני. דורות לשרים צשמה והיינו דכמיז ויתן משאת כיד המלך: לא

אנפיקינון דקמני הסס צמנחות (פה:); אנפיקינון לא יציא היינו אותו שמן שעושין מזמנים [מ"ק טז:]. שמשיר את השיער. לפי שהוא צסר ויש בו כח [מנחות שם]. ומעדן את הבשר. אסקליר"ל [פסחים שם]. נדמותה לו כאומתו. והיו אומרים צפיהם זו משלנו היא [לעיל ו:]. בחדש העשירי. עת לינה שהגוף נהנה מן הגוף וימן הקצ"ה אותו עת לינה כדי לחצנה עליו [אסתר שם, טז]. מכלל הנשים. הצעולות שאף נשים הצעולות קצן [שם, יז]. ד"י ברנא. והנחה למדינות עשה. לצבודה הניח להם מן המס שעליהם. שדר פרידשני. שלח דורותו להם והכל כדי לפתוחה אולי תגיד מולדתה [שם, יח]. אין אסתר מגדת מולדתה וגו'. לפי שמרדכי יושב צשער המלך הממרוס והמרגמה על כך [שם, כן].

הגהות וציונים
[א] בכת"י ועיי' נוסף וגרים **צערא פ"ישראל**: [ב] גי' ע"י ובשבי"ל (גליון) וכ"ה בכת"י (ועיין תענית ט ע"א): [ג] בכת"י ועיי' נוסף **היא אסתר**: [ד] בכת"י הגירסא ולמה נקרא שמה אסתר ארוכה ולא קצרה אלא וכו' (וכעיי' בעי'): [ו] [צ"ל כבת] (גליון): [ז] [צ"ל כבית וכן איתא בעי'] (גליון): [ח] בכת"י **שהאכילן** (וכ"ה ישר מאד, דק"ס): [ט] [שהאכילה" ליתא בכת"י: [י] פירוש עורף של חזרת כלומר ראש של חסא, ערוך ערך קתל ועיין תוספות ד"ה קרלין] (גליון): [כ] פ"י שמן מבושם, ובערוך פירש מירא דכיא (גליון בשבת שם): [ל] בכת"י ועיי' נוסף **והנחה למדינות עשה** דלי: [מ] בכת"י ועיי' נוסף ויתן **משאת ביד המלך** שדר: [נ] מן תיבת "דלא" עד תיבות "העצר הזה" שייך לעמוד הקודם (גליון): [ס] [צ"ל ל"שום] (גליון), וכ"ה בכת"י ל"שם: [ע] נדצ"ל שום (רש"י): [פ] בערוך הגי' קת"י (גליון): [ץ] נדצ"ל שמינות: [ק] [בעי' איתא בזה"ל תימה אימא שקראם יהודאין לפי שהיו משבט יהודה בדכתיב (דניאל א) ויהי בהם מבני יהודה דניאל מישאל ועזריה וי"ל דאתיא כר"ש בר נחמני דאמר בפרק חלק צג ע"ב דניאל מבני יהודה הנניא מישאל ועזריה משאר שבטים] (גליון):

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

יג.

רבינו חננאל

כל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו הוא ילדו: נקראת הדסה מפני דהיתה צדקת. שהצדיקים נקראים הדסים: לקחה מרדכי לו לבת. תנא משום רבי מאיר לבית:

תורה אור השלם

(א) איתי גְּבוּרין יהודאין די מניח יתהון על עבדות מדינת ככל שְׁדִרְך מִישָׁך ועבד גְּבוּרִיא אֶלְךָ לֹא שְׁמוּ עֲלֶךְ מִלְכָּא מַעֵם לְאַתְרֶךְ לֹא פְלַחין וְלַעֲלֵם דְּהִבָּא דִּי תְּקִיפֵת לֹא סְגִירין:

[דניאל ג. יב]

(ב) ואשתו היהדיה ילדה את ירד אבי גדור ואת הקר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי גנוח ואֵלֶּה בְּנֵי בְתִיָּה בת פרעה אשר לקח מֶרְדִּי:

[דברי הימים א, ד, יח]

(ג) ותרד בת פרעה לרחץ על היאר ונערתיה הלכת על יד היאר ותרא את התבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותפקדה:

[שמות ב, ח]

(ד) אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה עם יבניה מלך יהודה אשר הגלה גְּבוּרִינָאצֵר מֶלֶךְ בְּכָל:

[אסתר ב. י]

(ה) ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דוד כי אין לה אב ואם והערה תחת השוכת מראה וקמות אביה ואמה לקחה מֶרְדִּי לוֹ לְבַת:

[אסתר ב. יז]

(ו) ראיתי הלילה והנה איש רכב על סוס אדם והוא עמר בין הנהרסים אשר במצלה ואחריו סוסים אדמים שוקים ולבנים: [זכריה א, ח]

(ז) אין אסתר מִגִּדַת מוֹלְדֶתָהּ וְאֵת עֲמָהּ פֶּאֶרְשׁ צִנֶּה עֲלֶיהָ מֶרְדִּי וְאֵת מֵאֵמֶר מֶרְדִּי אֶסְתֵר עֲשֵׂה פֶּאֶרְשׁ הַיָּתֶה כְּאִמָּהּ אֵת:

[אסתר ב. כ]

(ח) ול"ש אין כל כי אם כבישה אחת קמנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדו מפתו תאכל ומכוסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו כבת תנא

[שמואל ב, יב, יג]

(ט) ותיטב הנערה צעניו ותשא חסד לפניו ויבהל את תמורקיה ואת מנותה לתת לה ואת שבע הנעלות הראיות לתת לה מבית המלך וישנה ואת נערתיה לטוב

בית הנשים: [אסתר ב. טז]
(י) ויהי המלצר נושא את פת בגם [וין משתיהם ונתן להם וירענים: [דניאל א, טז] (כ) ובהגיע תר נערה ונערה לבוא אל המלך אחשורוש מקץ היות לה פדת הנשים שנים עשר חדש כי בן ומלאו ימי מרוקיהן וששה חדשים בשמן הפור וששה חדשים בפשמים ובתמרוקי הנשים: [אסתר ב. יב]
(ל) בערב היא באה ובבקר היא שבה אל בית הנשים שני אל יד שעשנו סרים המלך לשמר הפילגשים לא תבוא עוד אל המלך כי אם תפץ בה המלך [נקראת בשם: [אסתר ב. יד]
(מ) ובהגיע תר אסתר בת אביהול דר מרדכי אשר לקח לו לבת לבוא אל המלך לא בקשה דבר כי אם את אשר יאמר להי סרים המלך לשמר הנשים ותהי אסתר נשאת חן בפניו כל ראייה: [אסתר ב. טז]
(נ) ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש אל בית מלכותו בחדש העשירי הוא חדש טבת בשנת שבע למלכותו: [אסתר ב. טז]
(ס) ויאהב המלך את אסתר מקל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מקל התולות וישם בחר מלכות בראשה וימליכה תחת ושמתי: [אסתר ב. יז]
(ט) ונעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר והנחה למדינות עשה ונתן משאת ביד המלך: [אסתר ב. יח]
(פ) ובקהפין בתולות ושנית ומרדכי יושב בשער המלך: [אסתר ב. יח]

היו ששה שהיו אה"ע קורין אותה אסתר: [ה] בכת"י נוסף אסתר שמה ולמה נקרא שמה אסתר ארוכה ולא קצרה אלא וכו' (וכעיי' בעי'): [ו] [צ"ל כבת] (גליון): [ז] [צ"ל כבית וכן איתא בעי'] (גליון): [ח] בכת"י **שהאכילן** (וכ"ה ישר מאד, דק"ס): [ט] [שהאכילה" ליתא בכת"י: [י] פירוש עורף של חזרת כלומר ראש של חסא, ערוך ערך קתל ועיין תוספות ד"ה קרלין] (גליון): [כ] פ"י שמן מבושם, ובערוך פירש מירא דכיא (גליון בשבת שם): [ל] בכת"י ועיי' נוסף **והנחה למדינות עשה** דלי: [מ] בכת"י ועיי' נוסף ויתן **משאת ביד המלך** שדר: [נ] מן תיבת "דלא" עד תיבות "העצר הזה" שייך לעמוד הקודם (גליון): [ס] [צ"ל ל"שום] (גליון), וכ"ה בכת"י ל"שם: [ע] נדצ"ל שום (רש"י): [פ] בערוך הגי' קת"י (גליון): [ץ] נדצ"ל שמינות: [ק] [בעי' איתא בזה"ל תימה אימא שקראם יהודאין לפי שהיו משבט יהודה בדכתיב (דניאל א) ויהי בהם מבני יהודה דניאל מישאל ועזריה וי"ל דאתיא כר"ש בר נחמני דאמר בפרק חלק צג ע"ב דניאל מבני יהודה הנניא מישאל ועזריה משאר שבטים] (גליון):

רבינו חננאל

יג:

לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינָיו. נותן עיניו צמעשה הצדיקים לשלם להם (ג) אף לימים רבים מדה צמדה: זכתה ויצא ממנה שאול. שהיה נטוע: זכה ויצאת ממנו אסתר. צמרגוס של מגילה⁽¹⁾ מייחס מרדכי ועושהו עשירי לשאול ומשאול עד צנימין וכתיב היא אסתר צת דודו ואין לו⁽²⁾ ראה אחרת צכתוצים שיאלה משאלו: מפרתן. לללה והוא נניעות שלא יתפרסם הדבר שמסר לה סימנין: שנאמר **לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינָיו**. וסיפיה דקרא ויוסיצם לנלם ויגצוה וייינו גדולה לדורות: ואם הגים דעתו בו⁽³⁾. הכי סמכי קראי ויוסיצם לנלם ויגצוה ואם אסורים צוקים על ידי שמגביהין ענמן צאין ל ידי עניות ויסורים: וצובלת. מחמת נקיות שלא תהא מאוסה לצדיק משכינתו של אחשורוש: אדון על עבדיו. ויקלוי פרעה על שני סריסיו⁽⁴⁾: לשון מורסי. שם מקום: לא ראינו שינה. מתוך שהיתה חציצה עליו היה מרצה צתמנים ונמא לשמות: משמרתי ומשמרתך. אתה ממונה על עבודה אחת ואני ממונה על עבודה אחרת: ה"ג אחר הדברים האלה

גדל המלך⁽⁵⁾ את המן וגו'. צמר צנתן ומרש כתיב: וקא צעי הס"ס אחר מוא. מה העיד עליו⁽⁶⁾ הכתוב שלא גידלו עד שגא מעשה הזה: אחר שברא הקדוש ב"ה רפואה למכה.

רבי אלעזר כשהקב"ה פוסק גדולה לאדם פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות שנאמר וְיוֹשִׁיבם⁽⁸⁾ וְיוֹשְׁבוּהוּ⁽⁹⁾ ואת אסורים בוקים וגו'.⁽¹⁾ ואת מאמר מרדכי אסתר עושה שהיתה מראה דם נדה לחכמים⁽²⁾ כאשר היתה באמנה אתו אמר רבה בר לימא (משמיה דרב⁽³⁾) שהיתה עומדת

מחיקו של אחשורוש ומובלת ויושבת בחיקו של מרדכי⁽⁴⁾ בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בנתן ותרש אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הקציף הקב"ה אדון על עבדיו לעשות רצון צדיק ומנו יוסף שנאמר

וְשֵׁם אֶתְנוּ נָעַר עֲבָרִי וְגו'⁽⁵⁾ עבדים על אדוניהן לעשות גם לצדיק ומנו מרדכי וא⁽⁶⁾ דכתיב⁽⁷⁾ ויודע הדבר למרדכי וגו'⁽⁸⁾ אמר רבי יוחנן בנתן ותרש⁽⁹⁾ שני טרסיים הוו והיו מספרין בלשון טורסי ואומרים מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעיינינו בא

ונטיל ארם בספל⁽¹⁰⁾ כדי שימות והן לא היו יודעין כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה יודע בשבעים לשון אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה אמר לו אני אשמור משמרתי ומשמרתך והיינו דכתיב וַיִּבְקֹשׁ הַדָּבָר וַיִּמְצָא שְׂלָא נִמְצְאוּ בַּמִּשְׁמֶרֶתוֹ⁽¹¹⁾.⁽⁷⁾ אחר הדברים האלה (אחר מאי⁽¹²⁾) אמר רבא אחר שברא הקב"ה רפואה למכה דאמר ר"ל אין הקב"ה מכה את ישראל אא"כ בורא להם רפואה תחילה שנאמר כִּרְפָּאִי לְיִשְׂרָאֵל וּנְגַלָּה עֹון אֲפֻרִים אֲבֵל אוֹמוֹת הָעוֹלָם אינו כן מכה אותן ואח"כ בורא להם רפואה שנאמר וּנְגַף ה' את מצרים נגוף ורפוא⁽¹³⁾ וַיְכּוּ בַּעֲיָנָיו לְשַׁלּוֹחַ יָד בַּמֶּרְדֳּכִי לְבָדוּ רַבָּא בַּתְּחִילָה בַּמֶּרְדֳּכִי לְבָדוּ וּלְבַסּוּף בַּעַם מֶרְדֳּכִי וּמְנו רַבֵּנּוּ וּלְבַסּוּף בְּכָל הַיְּהוּדִים⁽¹⁴⁾ הפיל פור הוא הגורל תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע⁽¹⁵⁾ שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד⁽¹⁶⁾ ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו⁽¹⁷⁾ דלא לעביד בי כדעבד בקמאי אמר ליה ישנו מן המצות אמר ליה אית בהו רבננ⁽¹⁸⁾ אמר ליה עם אחד הן שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפוזרין הם בין העמים שמא תאמר אית הנאה מינייהו מפורד כפרידה זו שאינה עושה פירות ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו ת"ל בכל מדינות מלכותך ודתייהם שונות מכל עם דלא אכלי מיננ⁽¹⁹⁾ ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י⁽²⁰⁾ ולמלך אין שוה להניחם דאכלו ושתו ומכוזו ליה למלכות ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו⁽²¹⁾ אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים כבר כסף וגו' אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן⁽²²⁾ באחד באדר משמיעין על השקלים להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך אמר רבי אבא

הכסף נתון לך. גימטריא דהכסף עולה הע"ף⁽²³⁾ רמז לו שיתלה עליו⁽²⁴⁾:

ועל הכלאים⁽²⁵⁾ ויאמר המלך

לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינָיו. צמעשה הצדיקים לשלם להם (ג) אף לימים רבים מדה צמדה: זכתה ויצא ממנה שאול. שהיה נטוע: זכה ויצאת ממנו אסתר. צמרגוס של מגילה⁽¹⁾ מייחס מרדכי ועושהו עשירי לשאול ומשאול עד צנימין וכתיב היא אסתר צת דודו ואין לו⁽²⁾ ראה

לֹא יִגְרַע מִצַּדִּיק עֵינָיו בשכר צניעות שהיה⁽⁸⁾ בה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול ובשכר צניעות שהיה בו בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר⁽⁶⁾ ומאי צניעות היתה בה ברחל דכתיב וַיִּגְדַּר יַעֲקֹב לִרְחֵל כִּי אַחִי אַבְיָה הוּא וְכִי אַחִי אַבְיָה הוּא והלא בן אחות אביה הוא אלא⁽¹⁰⁾ אמר לה מינסבת לי אמרה ליה אין מיהו אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה אמר לה⁽⁶⁾ אחיו אנא ברמאות אמרה ליה ומי שרי לצדיקי לסגויי ברמיותא אמר לה אין⁽⁹⁾ עם גבר תתבר ועם עקש תתפל אמר לה ומאי רמיותא אמרה ליה אית לי אחתא דקשישא מינאי ולא מנסיב לי מקמה⁽⁸⁾ מסר לה סימנים כי מטא ליליא אמרה השתא מיכספא אחתאי מסרתניהו ניהלה והיינו דכתיב וַיְהִי בַבֶּקֶר והנה היא לאה מכלל דעד השתא לאו לאה היא אלא מתוך סימנין שמסרה רחל ללאה לא הוה ידע עד השתא לפיכך זכתה ויצא ממנה שאול⁽⁷⁾ ומה צניעות היתה בשאול דכתיב וְאֵת דָּבָר הַמְּלוּכָה לֹא הִגִּיד לוֹ אשר אמר שמואל⁽³⁾ זכה ויצאת ממנו אסתר⁽⁹⁾ ואמר

גדולה לאדם פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות שנאמר וְיוֹשִׁיבם⁽⁸⁾ וְיוֹשְׁבוּהוּ⁽⁹⁾ ואת אסורים בוקים וגו'.⁽¹⁾ ואת מאמר מרדכי אסתר עושה שהיתה מראה דם נדה לחכמים⁽²⁾ כאשר היתה באמנה אתו אמר רבה בר לימא (משמיה דרב⁽³⁾) שהיתה עומדת

מחיקו של אחשורוש ומובלת ויושבת בחיקו של מרדכי⁽⁴⁾ בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בנתן ותרש אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הקציף הקב"ה אדון על עבדיו לעשות רצון צדיק ומנו יוסף שנאמר

וְשֵׁם אֶתְנוּ נָעַר עֲבָרִי וְגו'⁽⁵⁾ עבדים על אדוניהן לעשות גם לצדיק ומנו מרדכי וא⁽⁶⁾ דכתיב⁽⁷⁾ ויודע הדבר למרדכי וגו'⁽⁸⁾ אמר רבי יוחנן בנתן ותרש⁽⁹⁾ שני טרסיים הוו והיו מספרין בלשון טורסי ואומרים מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעיינינו בא

ונטיל ארם בספל⁽¹⁰⁾ כדי שימות והן לא היו יודעין כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה יודע בשבעים לשון אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה אמר לו אני אשמור משמרתי ומשמרתך והיינו דכתיב וַיִּבְקֹשׁ הַדָּבָר וַיִּמְצָא שְׂלָא נִמְצְאוּ בַּמִּשְׁמֶרֶתוֹ⁽¹¹⁾.⁽⁷⁾ אחר הדברים האלה (אחר מאי⁽¹²⁾) אמר רבא אחר שברא הקב"ה רפואה למכה דאמר ר"ל אין הקב"ה מכה את ישראל אא"כ בורא להם רפואה תחילה שנאמר כִּרְפָּאִי לְיִשְׂרָאֵל וּנְגַלָּה עֹון אֲפֻרִים אֲבֵל אוֹמוֹת הָעוֹלָם אינו כן מכה אותן ואח"כ בורא להם רפואה שנאמר וּנְגַף ה' את מצרים נגוף ורפוא⁽¹³⁾ וַיְכּוּ בַּעֲיָנָיו לְשַׁלּוֹחַ יָד בַּמֶּרְדֳּכִי לְבָדוּ רַבָּא בַּתְּחִילָה בַּמֶּרְדֳּכִי לְבָדוּ וּלְבַסּוּף בַּעַם מֶרְדֳּכִי וּמְנו רַבֵּנּוּ וּלְבַסּוּף בְּכָל הַיְּהוּדִים⁽¹⁴⁾ הפיל פור הוא הגורל תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע⁽¹⁵⁾ שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד⁽¹⁶⁾ ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו⁽¹⁷⁾ דלא לעביד בי כדעבד בקמאי אמר ליה ישנו מן המצות אמר ליה אית בהו רבננ⁽¹⁸⁾ אמר ליה עם אחד הן שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפוזרין הם בין העמים שמא תאמר אית הנאה מינייהו מפורד כפרידה זו שאינה עושה פירות ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו ת"ל בכל מדינות מלכותך ודתייהם שונות מכל עם דלא אכלי מיננ⁽¹⁹⁾ ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י⁽²⁰⁾ ולמלך אין שוה להניחם דאכלו ושתו ומכוזו ליה למלכות ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו⁽²¹⁾ אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים כבר כסף וגו' אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן⁽²²⁾ באחד באדר משמיעין על השקלים להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך אמר רבי אבא

ונטיל ארם בספל⁽¹⁰⁾ כדי שימות והן לא היו יודעין כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה יודע בשבעים לשון אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה אמר לו אני אשמור משמרתי ומשמרתך והיינו דכתיב וַיִּבְקֹשׁ הַדָּבָר וַיִּמְצָא שְׂלָא נִמְצְאוּ בַּמִּשְׁמֶרֶתוֹ⁽¹¹⁾.⁽⁷⁾ אחר הדברים האלה (אחר מאי⁽¹²⁾) אמר רבא אחר שברא הקב"ה רפואה למכה דאמר ר"ל אין הקב"ה מכה את ישראל אא"כ בורא להם רפואה תחילה שנאמר כִּרְפָּאִי לְיִשְׂרָאֵל וּנְגַלָּה עֹון אֲפֻרִים אֲבֵל אוֹמוֹת הָעוֹלָם אינו כן מכה אותן ואח"כ בורא להם רפואה שנאמר וּנְגַף ה' את מצרים נגוף ורפוא⁽¹³⁾ וַיְכּוּ בַּעֲיָנָיו לְשַׁלּוֹחַ יָד בַּמֶּרְדֳּכִי לְבָדוּ רַבָּא בַּתְּחִילָה בַּמֶּרְדֳּכִי לְבָדוּ וּלְבַסּוּף בַּעַם מֶרְדֳּכִי וּמְנו רַבֵּנּוּ וּלְבַסּוּף בְּכָל הַיְּהוּדִים⁽¹⁴⁾ הפיל פור הוא הגורל תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע⁽¹⁵⁾ שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד⁽¹⁶⁾ ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו⁽¹⁷⁾ דלא לעביד בי כדעבד בקמאי אמר ליה ישנו מן המצות אמר ליה אית בהו רבננ⁽¹⁸⁾ אמר ליה עם אחד הן שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפוזרין הם בין העמים שמא תאמר אית הנאה מינייהו מפורד כפרידה זו שאינה עושה פירות ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו ת"ל בכל מדינות מלכותך ודתייהם שונות מכל עם דלא אכלי מיננ⁽¹⁹⁾ ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י⁽²⁰⁾ ולמלך אין שוה להניחם דאכלו ושתו ומכוזו ליה למלכות ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו⁽²¹⁾ אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים כבר כסף וגו' אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן⁽²²⁾ באחד באדר משמיעין על השקלים להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך אמר רבי אבא

ונטיל ארם בספל⁽¹⁰⁾ כדי שימות והן לא היו יודעין כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה יודע בשבעים לשון אמר לו והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה אמר לו אני אשמור משמרתי ומשמרתך והיינו דכתיב וַיִּבְקֹשׁ הַדָּבָר וַיִּמְצָא שְׂלָא נִמְצְאוּ בַּמִּשְׁמֶרֶתוֹ⁽¹¹⁾.⁽⁷⁾ אחר הדברים האלה (אחר מאי⁽¹²⁾) אמר רבא אחר שברא הקב"ה רפואה למכה דאמר ר"ל אין הקב"ה מכה את ישראל אא"כ בורא להם רפואה תחילה שנאמר כִּרְפָּאִי לְיִשְׂרָאֵל וּנְגַלָּה עֹון אֲפֻרִים אֲבֵל אוֹמוֹת הָעוֹלָם אינו כן מכה אותן ואח"כ בורא להם רפואה שנאמר וּנְגַף ה' את מצרים נגוף ורפוא⁽¹³⁾ וַיְכּוּ בַּעֲיָנָיו לְשַׁלּוֹחַ יָד בַּמֶּרְדֳּכִי לְבָדוּ רַבָּא בַּתְּחִילָה בַּמֶּרְדֳּכִי לְבָדוּ וּלְבַסּוּף בַּעַם מֶרְדֳּכִי וּמְנו רַבֵּנּוּ וּלְבַסּוּף בְּכָל הַיְּהוּדִים⁽¹⁴⁾ הפיל פור הוא הגורל תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע⁽¹⁵⁾ שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד⁽¹⁶⁾ ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו⁽¹⁷⁾ דלא לעביד בי כדעבד בקמאי אמר ליה ישנו מן המצות אמר ליה אית בהו רבננ⁽¹⁸⁾ אמר ליה עם אחד הן שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפוזרין הם בין העמים שמא תאמר אית הנאה מינייהו מפורד כפרידה זו שאינה עושה פירות ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו ת"ל בכל מדינות מלכותך ודתייהם שונות מכל עם דלא אכלי מיננ⁽¹⁹⁾ ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י⁽²⁰⁾ ולמלך אין שוה להניחם דאכלו ושתו ומכוזו ליה למלכות ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו⁽²¹⁾ אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים כבר כסף וגו' אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן⁽²²⁾ באחד באדר משמיעין על השקלים להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך אמר רבי אבא

הכסף נתון לך. גימטריא דהכסף עולה הע"ף⁽²³⁾ רמז לו שיתלה עליו⁽²⁴⁾:

ועל הכלאים⁽²⁵⁾ ויאמר המלך וַיִּבְקֹשׁ הַדָּבָר וַיִּמְצָא שְׂלָא נִמְצְאוּ בַּמִּשְׁמֶרֶתוֹ⁽¹¹⁾.⁽⁷⁾ אחר הדברים האלה (אחר מאי⁽¹²⁾) אמר רבא אחר שברא הקב"ה רפואה למכה דאמר ר"ל אין הקב"ה מכה את ישראל אא"כ בורא להם רפואה תחילה שנאמר כִּרְפָּאִי לְיִשְׂרָאֵל וּנְגַלָּה עֹון אֲפֻרִים אֲבֵל אוֹמוֹת הָעוֹלָם אינו כן מכה אותן ואח"כ בורא להם רפואה שנאמר וּנְגַף ה' את מצרים נגוף ורפוא⁽¹³⁾ וַיְכּוּ בַּעֲיָנָיו לְשַׁלּוֹחַ יָד בַּמֶּרְדֳּכִי לְבָדוּ רַבָּא בַּתְּחִילָה בַּמֶּרְדֳּכִי לְבָדוּ וּלְבַסּוּף בַּעַם מֶרְדֳּכִי וּמְנו רַבֵּנּוּ וּלְבַסּוּף בְּכָל הַיְּהוּדִים⁽¹⁴⁾ הפיל פור הוא הגורל תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע⁽¹⁵⁾ שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד⁽¹⁶⁾ ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן אמר ליה תא ניכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלהיו⁽¹⁷⁾ דלא לעביד בי כדעבד בקמאי אמר ליה ישנו מן המצות אמר ליה אית בהו רבננ⁽¹⁸⁾ אמר ליה עם אחד הן שמא תאמר קרחה אני עושה במלכותך מפוזרין הם בין העמים שמא תאמר אית הנאה מינייהו מפורד כפרידה זו שאינה עושה פירות ושמא תאמר איכא מדינתא מינייהו ת"ל בכל מדינות מלכותך ודתייהם שונות מכל עם דלא אכלי מיננ⁽¹⁹⁾ ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן ואת דתי המלך אינם עושים דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י⁽²⁰⁾ ולמלך אין שוה להניחם דאכלו ושתו ומכוזו ליה למלכות ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו⁽²¹⁾ אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים כבר כסף וגו' אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן⁽²²⁾ באחד באדר משמיעין על השקלים להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך אמר רבי אבא

הנהגות וצינונים **א**) בכת"י ובע"י נוסף אלא כיון דאתא ואמר בן רבקה אני אמרה ליה אמאי אתית איל וכו': **ב**) בכת"י ובע"י נוסף דכתיב: **ג**) ס"א וכי מטא ההוא יומא מעייל לה צגבר מה עשה יעקב ויעבד מסר (גליון: **ד**) [בילקוט ובע"י ליתא] (גליון: ועיין רש"י: **ה**) בכת"י נוסף הקציה עבדים: **ו**) בכת"י נוסף ונטיל לו ארס בספל של מים: **ז**) בכת"י ובע"י שלא נמצא במשמרתו. וכו"ה ישר (דק"ס), וע"י יעביץ ד"ה אמר לו והלא: **ח**) [בילקוט איתא מואי אחר] (גליון: **ט**) בכת"י ובע"י נוסף בתחילה נגוף ואח"כ רפוא: **י**) בכת"י מאלהיהן: **כ**) בכת"י וע"י נוסף דמיבעי עלייהו רחמי (וע"י מהרש"א): **ל**) יש להוסיף ולא שתי מינן, וכו"ה בפר"י (חלופי גידסאות), וכו"ה בכת"י ובע"י (ונשמט ברפוסים בשגגה, דק"ס): **מ**) בכת"י ובע"י נוסף ולא ירהי ברגא למלאכא: **נ**) נדציל ואין ל"י: **ס**) [אחשורוש] (גליון: **ע**) ברש"י שבע"י הגירסא העיד לנו הכתוב: **פ**) נדצ"ל שבסוף הלילה או דצ"ל ונתבקש זה לשמורתו בתחלת:

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

העמידה לנא לאחר זמן: ברפאי ליישראל⁵. ואחר כך נגלה עון אפרים ע"י מכה שאני מצא עליהן: הפיל פור. ומהו פור הוא הגורל מיום ליום צאזיו יום יפול הגורל וכן ממודש למודש והגורל של כולן הטיל ציוס אחד ונפל לו הגורל על (ד) אחד: בשבעה באדר מת משה.⁶ שנאמר

והעם עלו מן הירדן צעשור למודש הראשון (יהושע ד) לא מהם למפרע שלשים יום צאצלו של משה ושלשה ימים⁷ שהכינו להם ידה שנאמר הכינו לכם ידה כי צעור שלשה ימים אתם עוצרים וגו' (שם ה) הרי צשצעה צאלר מת משה: ובשבעה באדר נולד. דכתיב בן מלא ועשרים שנה אלנכי היום (דברים לא) היום מלאו ימי ושנותי⁸ כדלי הלדיה שתכפר על המיתה: אית בהו רבנן. מתשוצתו של המן אנו למדין שכך היה אחשורוש משיצו: קרחה אני עושה במלכותך. שמלכות אחת מלילה מהם: מדינתא. מדינה קטנה: ולא נסבי מינן. נסים: ואת דתי המלך אינם עושים. אונגרותי ומסים וגולגליות וארנונות אינן נותנין: דמפקי ליה לשתא בשה"י פה"י. שצת היום פסת היום ואנו אסורים צמלאכה: אין שוה. אין נאה ואין חשס להנימן: משמיעין. צית דין מכריזן שיציאו שקלים למקדש: ועל הכלאים. שגדלו הזרעים קצת ולינן ניכר ועוקרין אומן משדותיהן צהכרות צית דין: משל

העמידה לנא לאחר זמן: ברפאי ליישראל⁵. ואחר כך נגלה עון אפרים ע"י מכה שאני מצא עליהן: הפיל פור. ומהו פור הוא הגורל מיום ליום צאזיו יום יפול הגורל וכן ממודש למודש והגורל של כולן הטיל ציוס אחד ונפל לו הגורל על (ד) אחד: בשבעה באדר מת משה.⁶ שנאמר והעם עלו מן הירדן צעשור למודש הראשון (יהושע ד) לא מהם למפרע שלשים יום צאצלו של משה ושלשה ימים⁷ שהכינו להם ידה שנאמר הכינו לכם ידה כי צעור שלשה ימים אתם עוצרים וגו' (שם ה) הרי צשצעה צאלר מת משה: ובשבעה באדר נולד. דכתיב בן מלא ועשרים שנה אלנכי היום (דברים לא) היום מלאו ימי ושנותי⁸ כדלי הלדיה שתכפר על המיתה: אית בהו רבנן. מתשוצתו של המן אנו למדין שכך היה אחשורוש משיצו: קרחה אני עושה במלכותך. שמלכות אחת מלילה מהם: מדינתא. מדינה קטנה: ולא נסבי מינן. נסים: ואת דתי המלך אינם עושים. אונגרותי ומסים וגולגליות וארנונות אינן נותנין: דמפקי ליה לשתא בשה"י פה"י. שצת היום פסת היום ואנו אסורים צמלאכה: אין שוה. אין נאה ואין חשס להנימן: משמיעין. צית דין מכריזן שיציאו שקלים למקדש: ועל הכלאים. שגדלו הזרעים קצת ולינן ניכר ועוקרין אומן משדותיהן צהכרות צית דין: משל

^(א) אסתר ב, כא ^(ב) וישם אתנו נער עברי עברי עבר לשר המלכותים ונספר לו ויפתר לנו את חלמותינו איש בחלמו פתרו: (בראשית מוא, יב) ^(י) ויידע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר המלכה איש מרדכי (אסתר ב, כב) ^(כ) ויבקש הדבר וימצא ויתלו שניהם על עץ ויכתב בספר דברי הימים לפני המלך: (אסתר ב, כג) ^(ל) אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן המדינתא האגגי וינשארו וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו: (אסתר ג, א) ^(מ) ברפאי לישראל ונגלה עון אפרים ודעות שמרן פי פעלו שקר ונגב יבוא פשט גדוד בחוץ: (יהושע ג, א) ^(נ) ונגף יי את מצרים נגף ורפוא וישבו עד יי וינערת להם ורפאם: (ישעיה יט, כב) ^(ס) ויכו בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בקר מלכות אחשורוש עם מרדכי: (אסתר ג, י) ^(ש) בחדש הראשון הוא חדש ניסן בשנת שתיים עשרה למלך אחשורוש הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחדש לחדש שנים עשר הוא חדש אדר: (אסתר ג, יז) ^(פ) ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד מפרץ ומפרד בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתייהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עשים ולמלך אין שוה להניחם: (אסתר ג, ח) ^(צ) אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים כבר כסף ואשקול על ידי עשי המלאכה להביא אל גגו המלך: (אסתר ג, ט) ^(ק) ויאמר המלך להמן הסכף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך: (אסתר ג, יא)

מסורת הש"ס עם הוספות

^(א) צ"צ דף קכג. ע"ש, ^(ב) [נחמס דף קכ. ע"ש], ^(ג) [לעיל דף ג. ע"ש], ^(ד) [קידושין לח. סוטה יז:], ^(ה) שקלים ג. לקמן כט. מ"ק ו, (ו) חרגום שני פרק ב פסוק ה, ^(ז) בראשית מ ב, ^(ח) עיין קידושין לח, ^(ט) ועיין יבמות דף לה. ובתוס' הרא"ש, ^(י) אסתר רבה ז כא, ^(כ) עיין מוספות לקמן טו. ד"ה ודמי (וכו').

הנהגות הב"ח

^(א) גמ' אמר לה אי רמאי הוא אחי אלנא צרמאות: ^(ב) שם אמר שמואל לפיכך זכה וילאח ממנו אסתר אסתר מאי היא דכתיב אין אסתר מגדת ואמר רבי אלעזר וכו' שנאמר לא יגרע מצדיק עיניו ויוסיצם לנלם: ^(ג) רש"י ד"ה לא יגרע וכו' לשלם לכן גמולן אף לימים: ^(ד) ד"ה הפיל פור וכו' הגורל על אדר הס"ד:

הנהגות הגר"א

א) גמ' (דכתיב), תז"מ:

תורה אור השלם

^(א) לא יגרע מצדיק עיניו ואת מלכים לפסא וישבים לצצה [יגברו: (איוב לו, י)]

^(ב) ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא ותרין ותגד לאביהן: (בראשית כח, יב)

^(ג) עם גבר תתבר ועם עקש תתפל:

[שמאל ב' כב, כו]

^(ד) ויהי בפקר ונהגה הוא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמייתני:

[בראשית כח, כה]

^(ה) ויאמר שאול אל דודו הגיד הגיד לנו כי נמצאו האתונות ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל: